

dr. H. Tóth István¹⁶

A nyelvválasztás motívumainak moszkvai sajátosságai

A világ egyik leglendületesebben fejlődő fővárosában, Moszkvában tanítom anyanyelvünket, a magyar nyelvet. Ám nemcsak a város fejlődése vonatkozásában érvényes az iménti felsőfok jelenléte, hanem az állomáshelyemet, a *Lomonoszov Egyetemet* is megilleti, kiváltképp a nyugati értékek iránti odafigyelés, illetőleg az azokra felfigyelés tekintetében. Nevezetesen arról van szó, hogy az orosz gazdasági nehézségek ellenére határozottan törekszenek az egyetem mai vezetői arra, hogy minél több európai országgal alapozhassanak, építhessenek sikeres együttműködést elsősorban a diákok szellemi pallérozásáért. Hogy az általánosnak nevezhető tapasztalataimat kézzelfoghatóbbá tehessem, utalok *dr. Nanovszky György* nagykövet úr és a *Lomonoszov Egyetem* rektora közötti azon megállapodásra, miszerint Moszkvában a magyar nyelv egyetemi szintű oktatása továbbra is fontos politikai kérdés marad. A Filológiai Fakultás dékánja, *Marina Remnyova* professzor asszony határozottan kiállt a magyar nyelvészet és irodalom további oktatása mellett.

Abban az időben érkeztem vendégoktatói helyemre, amikor vészfelhők tünedeztek fel a hungarológia moszkvai oktatása körül. A Budapesten tudományos fokozatot nyert *Antonyina Guskova* kandidátus asszonynak és a Moszkvában élő, a *Lomonoszov Egyetemen* hosszú évek óta eredményesen tanító *Mayer Klárának* köszönhetően jó bázisa van a hungarológia oroszországi érdekeinek.

Mivel először tanítottam magyar nyelvet egyértelműen idegen nyelvi közegben - korábban az Ungvári Egyetemen magyar nyelvű kisebbségeket már igen -, természetesen *ismerni szerettem volna a tanszékünkön tanuló fiatalok nyelvválasztásának sajátos motívumait*. Jelen dolgozatomban a vizsgálati tapasztalataimról adok számot.

Eredetileg a Nemzetközi Hungarológiai Központ 1997. augusztus 27-én megtartott tanévnyitó konferenciáján ismertettem a résztvevőkkel adatgyűjtésem és -elemzésem egy-két pontját. Az Intézeti Szemle hasábjain napvilágot látott *Somos Béla*-tanulmány, amely az imágó-kutatás néhány kérdését

¹⁶ Egyetemi vendégoktató, *Lomonoszov Egyetem, Moszkva*

taglalja, készítetett arra, hogy orosz anyanyelvűeknek, illetőleg orosz nyelvű közegben élő nem orosz diákoknak a magyarhoz mint idegen nyelvhez való vonzódásáról közlétegyek érdeklődésre számottartó információkat.

Mindenekelőtt arról tájékoztam, hogy az előttem Moszkvában oktató kollégák foglalkoztak-e az általam hangsúlyozott problémával. *Szj Enikő*, aki magyar nyelvkönyvet írt oroszul beszélőknek, az 1970-es évek elején már rendszerezte tapasztalatait a témában, hogy még helytállóbb nézőpontból készíthesse el a ma is forgalomban levő sikeres taneszközét.

Vizsgálatom *alapnépességét* 23 hallgató képezte. Ők nemcsak írásban, hanem szóban is az *adatszolgáltatóim* voltak, valamennyien igen készségesen. Az *írásbeli adatgyűjtés* alkalmat adott arra, hogy a jelöltek verbális kommunikációjának *írásos szegmenseit* is szemügyre vehessem a *helyesírási* és a *szövegképzési felkészültségük* mellett. A *szóbeli megnyilatkozások* a hallgatók *dialogizáló készségét* mutatták meg, miközben szemrevételezhettem *szókincsük* jellemzőit is. Mind az írásbeli, mind a szóbeli adatfelvétel alapjául ugyanazok a kérdéseim szolgáltak, nevezetesen:

- a) Miért a magyar nyelvet választotta a fakultás bőséges kínálatából?
- b) Miért tanulja a magyar nyelvet?

A kétféle, tehát a szóbeli és az írásbeli vizsgálati módszert azért tartottam szükségesnek, mert az *írásos megnyilvánulás* adatait szembe lehettem egy oldott légkörű, információkban kétségtelenül gazdagabb *beszélgetés* tapasztalataival.

Szj Enikő udmurtológusnak, a Lomonoszov Egyetem első magyar lektorának egy 1981-ben készült tanulmányából tudjuk, hogy 1970-ben, amikor Moszkvában indult a magyar filológusképzés, már akkor sokféle indokot lehetett összegyűjteni arra nézvést: *Miért akarják a nyelvünket tanulni az ottani 17-18 évesek?* Ime néhány ok ízelítőül:

- a) *filológusok*, azaz nyelv- és irodalom szakosok, illetőleg nyelvészek, vagy irodalomtörténészek akarnak lenni;
- b) *fordítóként, idegenvezetőként, publicistaként* kívánják hasznosítani hungarológiai ismereteiket;
- c) *eszköznyelvként* fogják kamatoztatni nyelvtudásukat, mint például magyar problémákra szakosodott *történészek, közgazdák* stb.

Ezeket a *motívumokat* - jellemző jegyeik alapján - *általánosoknak* is nevezhetjük, ugyanis más országok egyetemlein szintén fel lehet kutatni és mutatni ilyeneket vagy hasonlókat. De sohasem feledkezhetünk el

- a) az adott szociokulturális környezetről, valamint
- b) a konkrét művelődési hagyományokról, továbbá

c) a politikai meghatározottságról sem.

Lényegében ezek jelölik ki a hallgatók mozgásterének igen érzékeny határait a *nyelvválasztás vonatkozásában* - különösen Oroszország első egyetemén, a moszkvai Lomonoszov Egyetemen.

Közismert tényező a nyelvtanulás esetében a *hobby*, amikor nem a vizsgakötelezettség, hanem a *személyes indíttatás, érdeklődés* motiválja a magyar nyelv tanulását. A sokféle indokot felmutató palettán megtaláljuk az úgynevezett *nyelvi egzotikum* iránti vonzódást nyelvünkkel kapcsolatosan.

Az ismertetett körkép birtokában kezdtem kutatni a Lomonoszov Egyetem Filológiai Fakultásának Finnugor Tanszékén a magyar nyelvet tanuló fiatalok körében a nyelvválasztás motívumait. A kutatott populációról az alábbiakat célszerű figyelembe vennünk.

A vizsgálatba bevont 23 hallgatóból 20 fő (= 86,95%) orosz anyanyelvű, 2 diák (= 8,70%) hanti, 1 jelölt (= 4,35%) kazah.

Az önálló magyar szakos képzésben 3 hallgató (= 13,04%) a földrajzi nevek alak- és jelentéstani kutatásával, illetőleg összehasonlításával foglalkozott.

A finn nyelvészet mellett a magyart 6 fő (= 26,09%) tanulta.

Történésznek készül 2 diák (= 8,70%). Az ő számukra egyértelműen eszköz lesz a magyar nyelv, ugyanis a magyar és az orosz történelem kapcsolódási pontjait, találkozásait akarják kutatni. Az egyikük a 16-17. századdal, míg társa a 20. századdal kíván majd behatóan foglalkozni. A vizsgálatban résztvevő hallgatóink többsége (18 fő = 76,26%) az általános és alkalmazott nyelvészet szakon tanul, ahol anyanyelvünkkel 2-4. idegennyelvként ismerkednek.

Júlia Laukó szép, érdekes, logikus nyelvnek tartja a magyart, amit az oroszhoz képest kevés ember beszél, ő ezért kezdett el vele ismerkedni. (Érdekességképpen említem meg, hogy a nagykövetségünk egyik titkárának lett a felesége.)

Marina Ajpina hanti származású. Hosszú távon a magyar-hanti összehasonlító nyelvészettel szeretne foglalkozni.

Irina Sztjepanovát középiskolás korában érték olyan érzelmi hatások Magyarországgal kapcsolatban, amelyek eredményeképpen egyetemi tanulmányait nyelvünk megismerésének szentelte, s a továbbiakban kultúránk oroszországi népszerűsítésén akar fáradozni.

Jurij Svecov magyar szakos hallgatóként intenzíven tanult finnül is, mert magyar-finn-orosz nyelvű tolmácsként dolgozhat egy nemzetközi vállalatnál.

Kirill Resetnyikov, e rendkívül tehetséges, eredeti problémalátású fiatalember finn szakosként Petőfi és Arany magyar nyelvű versesköteteit forgatja,

tanulmányozza minket, magyar anyanyelvűeket is zavarba ejtő felkészültséggel. Az uráli nyelvcsalád ugor ágának és a Jenyiszej menti nyelveknek a történeti-összehasonlító kutatásával szeretne foglalkozni, szeptembertől már tudományos ösztöndíjasként.

Jekatyerina Nedzveczkaja az alsó tagozat 1-3. osztályát Budapesten végezte. Jelenleg germanisztika szakos hallgatóként magyar nyelvészetet is tanul, mert - elmondása szerint - a magyar kultúra fontos szerepet játszott és játszik Közép-Európában.

Anna Galinszkaja 5 éves korától 12 éves koráig élt, tanult Magyarországon, magyar anyanyelvű gyermekekkel együtt. Amikor nagyszüleivel visszatért Moszkvába, akkor az orosz nyelvű gimnáziumi tanulmányai mellett nagykövettségünk honismereti iskolájába is járt, ahol szintén tett érettségi vizsgát. Kiváló alapokkal rendelkezik ahhoz, hogy magyar-orosz összehasonlító nyelvészettel eredményesen foglalkozzék.

Feltétlenül meg kell említenem *Jekatyerina Jeszinszkaját*, aki egy komikus véletlennek köszönhetően kezdett el magyarul tanulni. Úgy érezte, akkor tekintheti önmagát alaposan felkészült általános nyelvésznek, ha nemcsak az indoeurópai nyelvcsaládból való orosz, angol, francia, német, olasz nyelveket ismeri, beszél, hanem egy más struktúráját is. Tanrendjének egyeztetésekor derült ki - itt a komikus mozzanat -, hogy nincs a magyaron kívül másik nyelv, amelyre járhatna a többi, már egyeztetett órái újrendezése nélkül. Jelenleg kedvenc kutatási területe a magyar-orosz-német határozószemlélet összehasonlító vizsgálata mellett a szövegnyelvészet matematikai módszerekkel történő tanulmányozása.

Úgy vélem, hogy a meggyőző példák, az írásbeli adatok és a szóbeli interjúk további idézése helyett jelentékenyebb hatású lesz a nyelvválasztást befolyásoló motívumok csoportosítása.

a) Vannak, akik

- előzetes középiskolai ismereteik alapján, a rendszerezett tudás megszerzése érdekében tanulnak magyarul;
- a nemzetközi gazdasági életben bekövetkezett eredmények, illetőleg annak körvonalazódó lehetőségei ismeretében veszik fel a magyar nyelvészet szakot;
- a kulturális, idegenforgalmi jellegű kapcsolatokban való részvétel biztosabb esélyeit látva akarnak hungarológiával foglalkozni.

b) Néhányan

- évekig tartó magyarországi, magyar tannyelvű iskoláztatás után sem mondtak le nyelvünk egyetemi szintű tanulmányozásáról;

– *kutató nyelvészként* akarnak foglalkozni a magyar nyelvvel.

c) A hallgatók jelentős köre

- *tantervi követelményt* teljesítve kezdte tanulmányozni a hungarológiát;
- miután *örömét leli* a magyar nyelv elsajátításában - nagy erőfeszítésekkel ugyan, de eredetiben olvassa irodalmunkat;
- több alkalommal is utazhat Magyarországra *nyári egyetemi nyelvgyakorlatra*, illetőleg *évközi részképzésre*. Ezek a lehetőségek egyrésztől igen vonzóak, mivel *házánkra mint nyugati országra* tekintenek az orosz diákok, másrésztől tudni kell, hogy a Lomonosov Egyetem Filológiai Fakultásán a hallgatóknak csoportos utakat, a választott cél nyelv országába nyelvi készségeket, nyelvhasználati szinteket kondicionáló programokat az utóbbi egy-két évben kezdtek szervezni. E vonatkozásban a mi tanszékünk kivétel a kétoldalú államközi szerződésnek köszönhetően, mivel korábban is természetes volt a magyarországi 4-6 hónapos részképzés.

Úgy látom a moszkvai tapasztalataim alapján, hogy a hallgatóinkra az eredményesség vonatkozásában nagy hatással voltak és vannak a tanszék oktatói mellett - értelemszerűen - a lektorként kiküldött vendégoktatók is.

Jelentős motivációs bázisnak nevezhetjük a közelmúltig, amíg nem kellett elhagynia épületét, a Moszkvai Magyar Kultúra Házának gazdag programkínálatát. Nemcsak a hangversenyek, a képzőművészeti kiállítások vonzották - sokak mellett - a Finnugor Tanszék hallgatóit, hanem a rangos magyarországi előadók, a napjaink költészetét reprezentáló alkotók bemutatkozásai is, továbbá a színvonalas vitaestek és az igényes filmsorozatok is. Általuk, a mi szemszögünkből nézvést sokat segített ez az intézmény a tanszékünk hallgatóinak a nyelvhasználati készségeik formálásában. A Ház könyvállománya gazdagításában kétségtelenül szerepet játszott az a tény, hogy *dr. Mayer Rita* igazgató asszony hosszú évekig magyar lektorként tanított a Lomonosov Egyetemen.

Véleményem szerint hasznos lenne valamennyi vendégoktatási helyünkről ismereteket szerezni arra nézvést, hogy

- a) Miért választották és tanulják a magyar nyelvet?,
- b) Milyenek látják a mai Magyarországot?

az ottani nem magyar anyanyelvű diákok, akik nyelvünket idegen nyelvként tanulják.

Irodalom

SZÍJ ENIKŐ 1983: *A magyar mint cél- és eszköznelv a moszkvai Lomonoszov Egyetemen.* In: M. Róna Judit (szerk.): *Hungarológiai oktatás régen és ma.* Tankönyvkiadó, Budapest

MAYER KLÁRA 1983: *Magyar nyelv, magyar kultúra.* In: M. Róna Judit (szerk.): *Hungarológiai oktatás régen és ma.* Tankönyvkiadó, Budapest

SOMOS BÉLA 1998: *Az imágó-kutatás néhány kérdése határon túli diákok villanásnyi Magyarország-képe kapcsán.* *Intézeti Szemle*, I.: 69-77. p.